

УДК 378.011.3-051:37.091.12:78.087.68(045)

Їнань Ван

ORCID 0000-0002-9117-8212

Аспірантка кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
(м. Київ, Україна) E-mail: liudastepanova@gmail.com

СПЕЦИФІКА ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ РОБОТИ З ХОРОМ

Мета статті. Висвітлення питання творчої взаємодії майбутніх учителів музичного мистецтва з колективом співаків, що становить специфіку їх педагогічного спілкування у процесі роботи з хором.

Методологія. У статті застосовано такі методи дослідження: метод вивчення наукових джерел стосовно сутності понять: «спілкування», «комунікативність»; метод теоретичного аналізу щодо розуміння індивідуального стилю діяльності, індивідуального стилю спілкування сучасного вчителя музичного мистецтва.

Наукова новизна. Проведена систематизація та узагальнення поглядів вчених щодо розуміння поняття «педагогічне спілкування» дозволили визначити сутність означеного поняття стосовно роботи майбутніх учителів музичного мистецтва з хоровим колективом.

Висновки. Узагальнення результатів проведеного аналізу сучасних наукових досліджень дало можливість дійти висновку про те, що специфіка роботи з хором обумовлює специфіку педагогічного спілкування майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі цієї діяльності, впливає на розвиток їх комунікативних навичок, формування індивідуального стилю спілкування, здатності до творчої взаємодії.

У статті проаналізовано погляди науковців з питання педагогічного спілкування у роботі сучасного вчителя, узагальнено висновки вчених щодо сутності та видів спілкування у роботі вчителя мистецьких дисциплін, конкретизовано основні стилі спілкування диригента з хористами, розкрито специфіку педагогічного спілкування майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі роботи з хором у психолого-педагогічному аспекті. Окреслено власне розуміння педагогічного спілкування майбутніх учителів музичного мистецтва як вияву їх комунікативних можливостей, що є результатом активізації їх навчально-пізнавальної та практичної діяльності з метою формування власного індивідуального стилю, іміджу сучасного вчителя, спрямованої на досягнення творчої взаємодії суб'єктів навчання.

Ключові слова: стиль спілкування, творча взаємодія, хоровий колектив, комунікативні навички.

Постановка проблеми. Сучасні вимоги, які висуває суспільство до системи освіти, школи і вчителя продиктовані необхідністю формування творчої висококультурної особистості. Ураховуючи характер вимог, все більшої гостроти набуває питання щодо особистості вчителя – рівня його педагогічно-професійної компетентності, його іміджу та комунікативних можливостей, його стилю та культури спілкування, адже сучасний викладач мистецьких дисциплін має зайняти позицію «посередника між людиною і культурою», «носія і провідника мистецьких цінностей» (О. Комаровська).

Актуальність роботи. Зважаючи на стан соціокультурної невизначеності, в якому, на думку вчених, сьогодні перебуває Україна, важливо знайти баланс між духовними й матеріальними цінностями, щоб за основу були взяті саме цінності духовні, а матеріальні слугували лише засобом для досягнення загальнонаціональної мети, на досягнення якої спрямовано реформування освітнього процесу в країні. За цих умов актуалізується роль педагогічного спілкування – процесу, під яким психологи розуміють взаємодію між людьми, що передбачає обмін діяльністю, інформацією, досвідом, цінностями й навичками, результатами праці. У зв'язку з цим, ефективність діяльності майбутніх учителів мистецьких дисциплін значною мірою визначає педагогічне спілкування, що підсилює інтерес науковців до вивчення цієї категорії педагогіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання спілкування у психолого-педагогічному аспекті розкривають М. Заброцький, О. Кір'янова, С. Максименко, Л. Савенкова, К. Савченко, В. Семиченко, О. Штепа, М. Прищак та інші науковці. У галузі музичного мистецтва питання педагогічного спілку-

вання в межах формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва висвітлювались Є. Івановою, Л. Масол, О. Олексюк, В. Орловим, Г. Падалкою, Є. Проворовою. Комунікативний аспект професійної підготовки розглянуто Л. Кондрацькою, О. Щолоковою; психологічний концепт комунікативної взаємодії розглянуто у дослідженнях Я. Сверлюка. Психолого-педагогічні аспекти формування індивідуального стилю висвітлюють Є. Йоркіна і Г. Мешко. Особливості вокально-хорової роботи розкрито в наукових працях А. Болгарського, А. Козир, І. Коваленко, Н. Овчаренко, А. Растрігіної та ін., а також, в дослідженнях Сі Даофен, Гао Десян, Лінь Є, Ху Манлі та інших.

Незважаючи на значний доробок науковців, проблема педагогічного спілкування у галузі музичного мистецтва залишається актуальною. Зокрема, потребує подальшого вивчення, висвітлення та деталізації специфіка педагогічного спілкування майбутніх учителів музики у процесі роботи з хором.

Мета статті. Висвітлення питання творчої взаємодії майбутніх учителів музичного мистецтва з колективом співаків, що становить специфіку їх педагогічного спілкування у процесі роботи з хором.

Методологія. У статті застосовано такі методи дослідження: метод вивчення наукових джерел стосовно сутності понять: «спілкування», «комунікативність»; метод теоретичного аналізу щодо розуміння індивідуального стилю діяльності, індивідуального стилю спілкування сучасного вчителя музичного мистецтва.

Наукова новизна. Проведена систематизація та узагальнення поглядів вчених щодо розуміння поняття «педагогічне спілкування» дозволили визначити сутність означеного поняття стосовно роботи майбутніх учителів музичного мистецтва з хоровим колективом.

Результати дослідження. Розглядаючи специфіку педагогічного спілкування майбутніх учителів музики у процесі роботи з хором, варто зауважити, що музичне мистецтво передбачає «багатозначність спілкування», що залежить від багатозначності і неповторності емоційного сприйняття, вираженого «у специфіці свідомих і позасвідомих реакцій» [8, 180]. Спілкування «відкриває можливості для добровільного і взаємозацікавленого прояву його учасниками своїх суб'єктивних інтенцій і потенцій», що створює можливості для емоційно насиченого діалогу учасників, «у ході якого відбуваються невимушений обмін інформацією, думками, мріями, почуттями, станами, вміннями тощо, а також спонтанне нарощування суб'єктно-вчинкового потенціалу їхнього індивідуального і спільного буття» [11, 121].

Будучи однією з базових потреб людини, спілкування передбачає організацію і регуляцію спільної діяльності, сприйняття, взаємне пізнання і взаєморозуміння між партнерами, встановлення і розвиток їх стосунків. Спілкування як «вербальну або невербальну взаємодію людей з метою обміну інформацією та емоціями, а також мотивування одне одного до певних дій» розуміє О. Штепа [12] і виділяє як головні наступні види спілкування: вербальне або невербальне; міжособистісне або масове; між персональне або рольове; довірливе або конфліктне; пряме або опосередковане; завершене або незавершене; короткотривале або довготривале.

У психолого-педагогічному аспекті спілкування розглядається як процес різноманітний за формами та видами, зокрема, змістом, цілями, засобами, складом учасників. За змістом спілкування поділяється на матеріальне, когнітивне, мотиваційне, кондиційне, діяльнісне, за цілями – на біологічне та соціальне, за засобами – на безпосереднє та опосередковане, пряме й непряме, за складом учасників – на міжособистісне та масове, міжперсональне та рольове. За формою пропонується усне і письмове та діалогічне і монологічне [10].

Вчитель як диригент виступає не просто комунікатором, а учні-хористи – реципієнтами. Саме спілкування є творчим, спрямованим на створення творчого продукту, і охоплює майже всі відомі види спілкування, в першу чергу: когнітивне, мотиваційне, діяльнісне, кондиційне, соціальне. Так, спілкування у процесі роботи з хором є когнітивним, оскільки передбачає обмін інформацією; мотиваційним, оскільки включає обмін, інтересами, мотивами, потребами, діяльним, оскільки охоплює обмін діями, вміннями, спеціальними навичками [10].

Особливо варто відзначити кондиційне спілкування у процесі роботи з хором, у ході якого відбувається обмін психічними станами, пов'язаними з душевними переживаннями – емоційними станами. І це не тільки настрої, натхнення, без яких неможлива творча робота. Визначну роль відіграє сама музика, яка, спонукає до емоційного відгуку слухачів і виконавців на її емоційно-художню образність, впливає на емоційну сферу людини, є засобом її розвитку, адже музична діяльність без емоційного відгуку не має сенсу.

Спільні переживання у процесі музичної діяльності (слухання або виконання музичного твору) уможливають відчуття почуттів інших. У ході вербалізації цих почуттів з'являється можливість їх зрозуміти, поставити себе на місце іншого. А це сприяє особистісному зростанню кожного, хто приймає участь у спілкуванні, зміцненню міжособистісних контактів (соціальне спілкування), взаємному налагодженню дій, тобто, міжособистісній взаємодії – встановленню взаємозв'язків і взаємовпливу людей, зміну власної поведінки та поведінки інших в процесі спільної діяльності, якою є хоровий спів.

Виходячи з характеристики міжособистісного виду спілкування, що включає індивідуальну взаємодію комунікатора з кожним з учасників групи, організованих на спільне виконання поставлених завдань, зазначимо, що спілкування майбутнього вчителя музичного мистецтва як диригента з хором є міжособистісним, і забезпечується «розвитком міжособистісних навичок, які передбачають уміння спілкуватися з колективом» [7].

Особливістю творчої взаємодії диригента-хормейстера і хористів є спільна мета, яка об'єднує колектив для її успішної реалізації, і є надзвичайно важливою для кожного учасника – це підготовка музичного твору (або програми) для прилюдного (концертного) виконання. Означена мета передбачає спільне виконання низки завдань (навчальних, організаційних, естетичних, пізнавальних, творчих тощо) безпосередньо у творчій діяльності: у ході спілкування диригента-хормейстера з колективом хористів вирішуються питання мотивації, пізнання, сприйняття-інтерпретації, виконавської інтерпретації, сценічного партнерства, що базуються «на багатогранності взаємозв'язків між рівноправними суб'єктами музично-творчого процесу, оскільки від нього залежить інтерпретація художнього образу» [9, 150].

Педагогічне спілкування майбутніх учителів музичного мистецтва з хором можна охарактеризувати і як міжперсональне, яке є ефективним тоді, «коли усі сторони дотримуються морально-етичних норм та довіряють одна одній» [12]. Без взаємної довіри між хористами і диригентом не може бути колективу, «духу творчості», завдяки якому можливий дійсно творчий процес. Тому «домінантою процесу роботи диригента з хором є діалогічна взаємодія учасників творчого акту, яка зміцнюється взаєморозумінням, проникненням у духовний світ один одного, а також колективним аналізом результатів виконавської діяльності» [7].

Отже, спілкування майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі роботи з хором, як і в будь-якій педагогічній діяльності, є діалогічним і проявляється у формах міжособистісного і внутрішнього діалогу. Міжособистісна форма характеризує «певний стиль спілкування учасників навчально-виховного процесу», а внутрішня – «зміст і механізм самого мислення». Мистецтво за своєю сутністю «само є спілкуванням, бо структура художнього твору передбачає контакт з реципієнтом, а тому діалогічна за своєю природою» [6, 64], діалогічність же О. Рудницька вважає невід'ємною частиною мистецької освіти.

Спілкування майбутнього вчителя музичного мистецтва як диригента з хористами є безпосереднім і прямим, оскільки «здійснюється за допомогою природних органів (рук, голови), передбачає природний контакт «віч-на-віч», включає «особисті контакти та безпосереднє сприймання одне одного людей, що спілкуються, в самому акті спілкування» [10, 390]. До специфіки такого спілкування потрібно віднести необхідне володіння мануальною технікою, пластикою рухів. Особлива роль відводиться міміці, пантоміміці, виразності погляду, жестів, постави. Усе перелічене становить комплекс необхідних засобів невербального спілкування, якими повинен володіти кожен диригент. Проте, диригентська діяльність як «постійний процес комунікацій» (О. Сіненко), поєднує невербальний рівень передачі інформації з вербальним, який, на думку вчених, є не менш важливим, оскільки від яскраво та виразно висловленої думки залежить «життєва та щира» віддача з боку хористів.

У зв'язку з цим, водночас з дослідженням сутності поняття «спілкування», виникає потреба аналізу сутності понять: «комунікація» і «комунікативність». Аналіз означених категорій з метою з'ясування ролі кожної в сфері комунікації, в тому числі педагогічної, проведено М. Прищак. Вчений зазначає, що існують різні, і навіть протилежні, підходи до трактування цих понять. Зокрема, ряд науковців на основі історико-лінгвістичного аналізу доводять, що «етимологічно і семантично терміни «комунікація» і «спілкування» – тотожні» [4, 5], що підтверджується в іншомовних перекладах, наприклад, англійською мовою.

Інші дослідники, навпаки, розділяють ці поняття: «спілкування» передбачає суб'єкт-суб'єкту взаємодію, а «комунікація» визнається суто інформаційним процесом, тобто, комунікація – монологічна, а спілкування – діалогічне. Існують також протилежні думки щодо того, яке поняття ширше.

У результаті проведеного аналізу з'ясовано, щонайширшим вважається поняття «комунікація», «спілкування» становить форму комунікації. Тому «комунікацію як психологічне, педагогічне явище будемо позначати поняттям «комунікативність», а передачу інформації, включаючи педагогічну сферу – як «комунікативність», – зазначає М. Прищак [4, 7]. Під комунікативністю науковець розуміє і «цілісне людське спілкування», яке опосередковується поняттями «смысл», «діалог». На його думку, смисловим може бути «тільки діалогічне спілкування», тобто, «діалогічна комунікація» або «комунікативність». Також, синонімом комунікаційності вчений визначає комунікабельність: «Людина може бути комунікабельна (комунікаційна), але не комунікативна, а може бути некомунікабельна, але комунікативна» [4, 7].

Саме володіння майбутніми вчителями музичного мистецтва комунікативними навичками визначає ефективність творчої взаємодії з колективом співаків. До них дослідниками відносяться, перш за все: «уміння слухати і чути, аналізуючи отриману інформацію; поважати думку інших, толерантно ставитись до хористів, до прояву їх почуттів та емоційних всплесків» [7]. Розглядаючи навички спілкування як складову фахової підготовки диригента-хормейстера, О. Сіненко зазначає, що якісний комунікативний процес значною мірою залежить від вибору манери спілкування, тобто, індивідуального стилю поведінки диригента.

На думку дослідниці, найбільш прийнятним у процесі роботи з хором для вирішення організаційних задач, є демократичний стиль спілкування, оскільки має спрямування на забезпечення колективної творчості. Демократичний стиль спілкування характеризується позитивним ставленням керівника колективу до кожного виконавця, орієнтацією на розвиток його активності, розуміння і адекватну оцінку його успіхів та невдач, мотивів поведінки, умінням залучити кожного хориста до вирішення спільних завдань, спрямуванням на співтворчість і колективну взаємодію.

Проте, диригенту-хормейстеру приходится вдаватися до застосування і авторитарного стилю, підкоряючи хористів своїй волі. Авторитарний стиль потрібен на етапі реалізації творчого задуму, коли важливе «володіння технікою швидкого входження у взаємодію», що сприяє встановленню «емоційного і ділового контакту», завоювання ініціативи («комунікативна атака») [3]. Але, на нашу думку, це скоріше прояв індивідуального стилю вольової активності, ніж авторитарного стилю, коли потрібно вміти користуватися необхідними методами впливу (вербальне спілкування), серед яких: метод емоційного заряду (О. Щолокова), методи навіювання та переконання. Тоді можна розраховувати на отримання виконавської віддачі.

Не варто забувати, що ефективність застосування цього стилю ґрунтується на особистісних якостях керівника колективу, серед яких чільне місце посідають харизма (притаманна видатним диригентам-хормейстерам), креативність (необхідна для творчого процесу), професіоналізм, художній смак, професійна культура. Прикладом може слугувати неповторна постать Анатолія Авдієвського – видатного диригента, композитора, педагога.

Проте, потрібно зазначити, що застосування того чи іншого стилю завжди відповідає конкретній ситуації, яка впливає на процес спілкування, і диригенту необхідно обирати певні засоби, щоб досягти взаєморозуміння з хористами, опанувати цілеспрямовану організацію творчої взаємодії, залучаючи «корегування» спілкування згідно з його метою, тобто, у педагогічному аспекті – уміти керувати спілкуванням.

Крім розглянутих вище стилів спілкування, в науковій літературі представлено також ліберальний, опосередкований, інтуїтивний, піднесений, індивідуальний (О. Кір'янова) та інші стилі. У контексті нашого дослідження заслуговує на увагу стиль спілкування на основі захоплення спільною творчою діяльністю, оскільки результат роботи майбутнього вчителя музичного мистецтва з хором орієнтований на створення творчого продукту – інтерпретації художнього образу, який, пропонується для публічного виступу, про що зазначалося вище. Цікаво, що застосування одного й того ж стилю спілкування різними педагогами приводить до різних результатів. Цей факт дає можливість зробити висновок щодо необхідності кожному майбутньому вчителю музичного мистецтва виробити власний індивідуальний стиль спілкування, максимально ефективний для передачі знань, переконань, досвіду, культури учням.

Як зазначають психологи, процес педагогічного спілкування забезпечується особистістю, включаючи її моральні установки та бажання працювати з учнями (О. Кір'янова). У наукових джерелах «педагогічне спілкування» розуміється вченими як «система соціально-психологічної взаємодії між учителем та учнем, спрямована на створення оптимальних соціально-психологічних умов для спільної діяльності» [1, 27].

Акцентуючи професійний бік педагогічного спілкування науковці зазначають, що професійно-педагогічне спілкування є «системою способів і прийомів соціально-психологічної взаємодії педагога і вихованців, змістом якої є обмін інформацією. Здійснення виховного впливу, організація взаємовідносин» [3]. Варто зауважити, що інформація при цьому має пізнавальне забарвлення, а на характері взаємовідносин позначається спільна афективно-оцінна діяльність.

Специфіку взаємовідносин вчителя музичного мистецтва з учнями-хористами визначає творча співпраця у музично-виконавській діяльності. Крім того, музика сама є засобом комунікації, надаючи можливість «художнього полісуб'єктного спілкування» (Г. Падалка), будучи водночас актом особистісного і міжособистісного спілкування. Тому музично-педагогічне спілкування розглядається як поліфункціональна система.

На основі вищезазначеного, педагогічне спілкування майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі роботи з хором розуміємо як одну з форм художньо-комунікативної діяльності, спрямованої на встановлення творчої взаємодії між учасниками означеного процесу, результатом і показником ефективності якого є творчий продукт – інтерпретація художнього образу під час публічного виконання музичного твору.

Під власним стилем педагогічного спілкування розуміється «сукупність найтипівіших ознак поведінки» залежно від «характеру, поглядів, психічних особливостей» [3]. Погоджуючись із запропонованим Г. Мешко визначенням, зауважимо, що власний (індивідуальний) стиль спілкування, на нашу думку, залежить також від специфіки професійної діяльності і ґрунтується на індивідуальному стилі цієї діяльності, яка являє собою, за визначенням О. Ребрової, «стійку систему образів, що складається в людини, яка прагне до найкращого здійснення даної діяльності і яка зумовлена типологічними особливостями самої людини» [5]. Саме індивідуальний стиль дозволяє педагогу максимально використовувати переваги своїх типологічних властивостей і зумовлює особливості стилю діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема, у процесі роботи з хором. Специфіка цієї роботи визначає специфіку їх педагогічного спілкування.

Узагальнюючи погляди науковців на проблему педагогічного спілкування, зауважимо, що стиль педагогічного спілкування визначається як «одна із найважливіших характеристик комунікативної діяльності учителя», відображаючи «стійку індивідуально-своєрідну систему засобів і способів, через які учитель здійснює комунікативні дії» [2, 7].

Висновки. Отже, узагальнення результатів проведеного аналізу сучасних наукових досліджень дало можливість дійти висновку про те, що специфіка роботи з хором обумовлює специфіку педагогічного спілкування майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі цієї діяльності, впливає на розвиток їх комунікативних навичок, формування стилю спілкування, здатності до творчої взаємодії.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Подальші дослідження спрямуємо на визначення педагогічних умов формування стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів музики у процесі роботи з хором.

References

1. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. Київ: Академія, 2006. 256 с.
Volkova, N. P. (2006). Profesiino-pedahohichna komunikatsiia: navchalny posibnyk [Professional and pedagogical communication: *textbook*]. Kyiv, Ukraine: Akademiia.
2. Мешко Г. М. Формування індивідуального стилю педагогічного спілкування у майбутніх учителів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 1997. 17 с.
Meshko, H. M. (1997). Formuvannia indyvidualnoho striliu pedahohichnoho spilkuvannia u maibutnikh uchyteliv: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk [The formation of individual pedagogical intercourse style of future teachers. Manuscript. Extended abstract of candidate's thesis]. Kyiv, Ukraine.
3. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. Київ: «Академвидав», 2010. 200 с.
Meshko, H. M. (2010). Vstup do pedahohichnoi profesii: navchalny posibnyk [Introduction to the teaching profession: *textbook*]. Kyiv, Ukraine: Akademvydav.
4. Прищак М. Д. Комунікація, спілкування, комунікативність: категоріальний аналіз. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2010. № 2. С. 5–8.
Pryshchak, M. D. (2010). Komunikatsiia, spilkuvannia, komunikatyvnist: katehorialnyi analiz [Communication, communicativeness: categorical analysis]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu – Bulletin of the Vinnytsia Polytechnic Institute* № 2, 5–8.
5. Реброва О. Імідж та індивідуальний стиль вчителя музики в контексті педагогічної ментальності. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/548> (дата звернення 05.12.2022).
Rebrova, O. Imidzh ta indyvidualnyi styl vchytelia muzyky v konteksti pedahohichnoi mentalnosti [Image and individual style of a music teacher in the context of pedagogical mentality]. Retrieved from <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/548>
6. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2005. 360 с.
Rudnytska, O. P. (2005) Pedahohika: zahalna ta mystetska: navchalny posibnyk [Pedagogy: general and artistic: *textbook*]. Ternopil, Ukraine: Navchalna knyha.
7. Сіненко О. О. Навички спілкування як складова фахової підготовки диригента-хормейстера. URL: http://www.rusnauka.com/NTSB_2006/Pedagogica/2_sinenko.rtf.htm (дата звернення 18.11.2022).
Sinenko, O. O. Navychky spilkuvannia yak skladova fakhovoi pidhotovky dyryhenta-khormeistera [Communication skills as a component of the professional training of a conductor-choirmaster]. Retrieved from: http://www.rusnauka.com/NTSB_2006/Pedagogica/2_sinenko.rtf.htm
8. Степанов В. А. Герменевтичний аспект навчання майбутніх учителів музики мультимедійному аранжуванню в процесі фахової підготовки. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія. 5. Педагогічні науки: реалії і перспективи*. 2017. Вип. 59. С. 176–182.
Stepanov, V. A. (2017). Hermenevtychnyi aspekt navchannia multymediinoho aranzhuvannia maibutnikh uchyteliv muzyky u protsesi fakhovoi pidhotovky [Hermeneutical aspect of future music teachers teaching to the arrangement in the process of their professional training]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Ser. 5. Pedahohichni nauky: realii i perspektyvy* Vyp. 59. – *Naukovyi chasopys National Pedagogical Dragomanov University. Ser. 5. Pedagogical sciences: reality and perspectives*. 59, 176–182.
9. Степанова Л. П. Драматизація як метод музично-педагогічної взаємодії в процесі творчого розвитку учнів мистецьких шкіл *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Сер. Педагогічні науки*. 2021. Вип. 12(168). С. 147–151.
Stepanova, L. P. (2021) Dramatyzatsiia yak metod muzychno-pedahohichnoi vzaiemodii v protsesi tvorchoho rozvytku uchniv mystetskykh shkil [Dramatization as a method of music-pedagogical interaction in the process of creative development of students of art schools]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka. Ser. Pedahohichni nauky. Vyp. 12(168)*. – *Bulletin of the T. G. Shevchenko National University Chernihiv Collegium Ser. Pedagogical sciences*, Vol. 12(168), 147–151.

10. Сучасний психолого-педагогічний словник / за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький, 2016. 473 с.
Shapran, O. I. (Eds.). (2016). Suchasnyi psykhologo-pedahohichnyi slovnyk. [Modern psychological and pedagogical dictionary]. Pereiaslav-Khmelnitskyi, Ukraine.
11. Татенко В. О. Методологія суб'єктно-вчинкового підходу: соціально-психологічний вимір : монографія. Київ: Міленіум, 2017. 184 с.
Tatenko, V. O. (2017). Metodolohiia subiektno-vchynkovoho pidkhodu: sotsialno-psykhologichnyi vymir: monohrafiia [Methodology of subject-action approach: socio-psychological dimension]. Kyiv, Ukraine: Milenium.
12. Штепа О. С. Самоменеджмент (самоорганізування особистості): навч. посібн. Львів, 2012. URL: <https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/Impreshn-menedzhment-SHtepa-Olena.-Samomenedzhment-samoorhanizuvannia-osobystosti-2012.pdf> (дата звернення 06.12.2022).
Shtepa, O. S. (2012). Samomenedzhment (samoorhanizuvannia osobystosti): navchalny posibnyk [Self-management (personal self-organization): textbook]. Lviv, Ukraine. Retrieved from: <https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/Impreshn-menedzhment-SHtepa-Olena.-Samomenedzhment-samoorhanizuvannia-osobystosti-2012.pdf>

Yinan Wang

ORCID 0000-0002-9117-8212

Postgraduate of the Theory and Methodology of Musical Education, Choral Singing and Conducting Department, M.P. Dragomanov National Pedagogical University (Kyiv, Ukraine) E-mail: liudastepanova@gmail.com

SPECIFICITY OF PEDAGOGICAL COMMUNICATION OF FUTURE MUSIC TEACHERS IN THE PROCESS OF WORKING WITH THE CHOIR

The purpose of the article. Disclosure of the issue of creative interaction of future music teachers with a group of singers, which constitutes the specificity of their pedagogical communication in the process of working with the choir.

Methodology. The following research methods are used in the article: the method of studying scientific sources regarding the essence of the concepts: «communication», «communicativeness»; the method of theoretical analysis regarding the understanding of the individual style of activity, the individual style of communication of a modern music teacher.

Scientific novelty. The conducted systematization and generalization of the views of scientists regarding the understanding of the concept of «pedagogical communication» made it possible to determine the essence of this concept in relation to the work of future music teachers with the choir.

Conclusions. Summarizing the results of the analysis of modern scientific research made it possible to come to the conclusion that the specifics of working with a choir determines the specifics of pedagogical communication of future music teachers in the process of this activity, affects the development of their communication skills, the formation of individual communication style, and the ability to creative interaction.

The article analyzes the views of scientists on the issue of pedagogical communication in the work of a modern teacher, summarizes the conclusions of scientists regarding the essence and types of communication in the work of a teacher of artistic disciplines, specifies the main styles of communication between a conductor and choristers, reveals the specifics of pedagogical communication of future music teachers in the process of working with a choir in psychological and pedagogical aspect. The own understanding of pedagogical communication of future music teachers is outlined as a manifestation of their communicative abilities, which is the result of the activation of their educational and cognitive and practical activities with the aim of forming their own individual style, the image of a modern teacher, aimed at achieving creative interaction of subjects of learning.

Keywords: communication style, creative interaction, choir, communication skills.

Стаття надійшла до редакції: 10.01.2022

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор А. В. Козир